

Ο ΜΥΘΟΣ ΤΗΣ ΟΡΟΛΟΓΙΑΣ: ΕΝΑ ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ, ΕΚΦΟΡΑΣ & ΧΡΗΣΗΣ ΤΩΝ ΟΡΩΝ.

Μ. Καρδούλη, Θ. Ακοβιτσιώτη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα ανακοίνωση για να ανταποκριθεί στο σκοπό και τους στόχους όπως αυτοί έχουν διατυπωθεί στον τίτλο, αναλύει αφενός συνοπτικά τη διαδικασία της ορολογικής εργασίας κατά Wuster, υπογραμμίζει τις κυριότερες διαστάσεις της όπως αυτές εμπεριέχονται στο πρότυπό του και αφετέρου δημιουργεί ενδεικτικό συστηματικό λεξιλόγιο όρων βασισμένο στο κείμενο της ομιλίας. Κατά αυτόν τον τρόπο προσφέρει στον αναγνώστη ένα εφαρμοσμένο υπόδειγμα διδακτικού τέλους και ένα simulacrum προς αντικειμενική ή υποκειμενική χρήση. Οι συγγραφείς επιλέγοντας τις βασικές δομές της ορολογικής δραστηριότητας φωτίζουν τις αντίστοιχες πτυχές της και απομυθοποιούν ένα βασικό κλάδο των ανθρωπιστικών επιστημών.

TERMINOLOGY'S MYTH : AN OVERVIEW OF THE MODERN APPROACH FOR PRODUCTION, EXPRESSION AND USE OF TERMS.

Kardouli, Th. Akovitsioti

SUMMARY

In order to meet the purpose and goals set forth in the title , this intervention analyses primo the procedure of terminological work according to Wuster and underlines the basic dimensions as described in his model and secondly produces an indicative systematic vocabulary deriving from this very same text. It offers this way to the reader an application example for didactic purposes and a simulacrum for objective or subjective use. The authors selected the basic structures of terminological activity in order to illuminate the respective aspects and demystify a fundamental branch of human sciences.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αν κατά τον Ευάγγελο Παπανούτσο, η Ψυχολογία και η Λογική ανήκουν στη Φιλοσοφική Προπαιδεία, κατά την ταπεινή μας γνώμη, η Ορολογία ως επιστημονικός κλάδος ανήκει στην Προπαιδεία της επιστημονικής/τεχνολογικής Επικοινωνίας της Κοινωνίας της Πληροφορίας. Από την κλασική Λογική του Αριστοτέλη περάσαμε στις διευρυμένες απόψεις της σύγχρονης φυσικής και των σύγχρονων μαθηματικών , οι δημιουργοί των οποίων βασισμένοι σε κλασικά ελληνικά διαχρονικά πρότυπα εκπόνησαν νέο κώδικα συμβόλων και προσεγγίσεων προς απόκτηση περισσότερης πληροφορίας για θέματα φύσης, χρήσης,

λειτουργίας, ελέγχου και αποθήκευσης της γνώσης. Η έννοια της πληροφορίας με τη σύγχρονη της έκδοση έλκει την καταγωγή της από την Κυβερνητική : Wiener 1949 : επιστήμη που εξετάζει τους μηχανισμούς ελέγχου και επικοινωνίας στα ζώα και στις μηχανές. Έτσι φθάσαμε έως τη Συστημική και την Κυβερνητική, επιστήμες οι οποίες χάρις στην παρεμβατική τάση τους θέτουν τάξη και αποσκοπούν στη βελτίωση της λειτουργίας των συστημάτων αλλά και των πολύπλοκων συστημάτων της σύγχρονης εποχής. Αυτή η προσέγγιση εφαρμοσμένη στην επιστημονική επικοινωνία συμπυκνώνεται στην Επιστήμη του Όρου, αλλιώς “Ορολογία”. Σύγχρονος της θεωρίας των συστημάτων ο Eugene Wuster ,εφάρμοσε τις αρχές και τις μεθόδους της στην επικοινωνία της επιστήμης της οικονομίας και της τεχνολογίας θέτοντας τις βάσεις της Ορολογικής επιστήμης : Η παρακαταθήκη της βιβλιοθήκης του περιλαμβάνει εργασίες πάνω στα Συστήματα εννοιών, βάσει Λογικής και βάσει σχέσεων Λογικής, σχέσεων Ιεραρχίας και σχέσεων Οντολογίας. Επίσης, ταυτόχρονα, εκπόνησε συλλογές συστηματικών λεξιλογίων όρων ή συστημάτων όρων. Οι αρχές εκπόνησης και εκφοράς όρων για κάλυψη της συνεχώς παραγόμενης γνώσης αυτής σε άλλες γλώσσες βασίστηκαν κυρίως στο έργο του. Η ορολογική προσέγγιση κάλυψε αυτή την αναδυόμενη ανάγκη της πολυγλωσσικής και διεπιστημονικής γνώσης ακολουθώντας κανόνες και αρχές υιοθετημένες αργότερα μετά τον Wuster από τη διεθνή επιστημονική κοινότητα (T.C. 37). Σκοπός αυτής της τάσης είναι η χρήση κοινής γλώσσας προς όφελος της επιστήμης και η μεταφορά της πληροφορίας αυτής σε ένα συνεχώς διευρυνόμενο κοινό. Η ομάδα του Λουξεμβούργου : Von Bertalanffy, Kohler, βιολόγοι, ψυχολόγοι, μαθηματικοί, δανείστηκαν την βασική έννοια του συστήματος από τον Ελβετό γλωσσολόγο Ferdinand de Saussure, ο οποίος θεώρησε τη γλώσσα ενιαίο σύνολο γλωσσικών σημείων και εφάρμοσαν την αρχή αυτή στον ανθρώπινο οργανισμό, στην ανθρώπινη συμπεριφορά και αλλού. Ενώ η Γλωσσική επιστήμη εξετάζει τα στοιχεία του λόγου, τη δομή τους, την σύνταξη, τη γραμματική, τη σημασία και την ετυμολογία του, εξετάζει δηλαδή στο σύνολό της την Γλωσσική Γενική Επικοινωνία των ανθρώπων, η Ορολογική επιστήμη εξετάζει τους όρους των διαφόρων γνωστικών πεδίων και διερευνά τις έννοιες τις οποίες εκπροσωπούν ώστε να εξασφαλίζεται πλήρης ταύτιση έννοιας-όρου. Επίσης οι επιστημονικές λέξεις για να καταξιωθούν στο επίπεδο του Όρου υπόκεινται σε κατάλληλη διεργασία κατοχύρωσης, τυποποίησής τους και συνυφαίνονται σε συστηματικά και όχι μόνο αλφαβητικά σύνολα βάσει διεθνών προτύπων. Μέσα από αυτές τις διαδικασίες παράγεται η θεωρία της Επιστήμης του Όρου και καθώς η τεχνογνωσία συνεχώς διαχέεται σε ευρεία κλίμακα διερωτάται κανείς αν η προσέγγιση της Ορολογίας δεν θα έπρεπε να εφαρμόζεται γενικότερα αφού ο καθημερινός λόγος έγινε κι αυτός τεχνικός λόγος. Είναι μεν εν αρχή ο Λόγος αλλά τον Λόγο στηρίζει και στηρίζει πάντα ο Όρος ως ουσία και προϋπόθεση. Η διαφορά μεταξύ Γλώσσας και

Ορολογίας έγκειται στο ότι η δεύτερη εδράζεται σε αρχές και κανόνες και η Ορολογία συγγενεύει με την Λογική ως κανονιστική και όχι ως περιγραφική. Η ψυχολογία λόγου χάριν, περιγράφει αφού ερμηνεύσει τα ψυχικά φαινόμενα, η δε λογική εξετάζει τα ορθά από τα λαθεμένα ενώ η Ορολογία προτάσσει τα ακριβή, τα ορισμένα και τα συστηματικά ώστε η γνώση να παρουσιάζεται ως σύνολο αλληλένδετο και αλληλουποστηριζόμενο και όχι αυθαίρετα, αποσπασματικά και αόριστα. Η Ορολογία έχει και έτερο κοινό σημείο με τη Λογική, αφού εξετάζει την τυπική κατ'είδος γνώση και την καθύλην, την ουσιαστική διακρίνοντας τις έννοιες σε γενικές και ειδικές. Η Ορολογία είναι διεπιστημονικός και ενδοεπιστημονικός τομέας που αναφέρεται στις έννοιες και τις απεικονίσεις τους όρους, σύμβολα. Το αντικείμενο έρευνας της αποτελούν συστήματα όρων τα οποία συνδέονται μεταξύ τους με σχέσεις λογικής και κατονομάζονται μέσω των όρων. Κι αυτό γιατί "όρος" είναι ένα συμβατικό σύμβολο για την απεικόνιση μιας έννοιας η οποία ορίζεται μέσα σε ένα συγκεκριμένο γνωστικό τομέα. Σύμφωνα με τον Helmut Felber υπάρχουν τρεις Σχολές που ασχολούνται με την Ορολογία : η Σχολή της Πράγας, η Σχολή της Βιέννης και η Σοβιετική Σχολή. Η Ορολογία είναι το αντικείμενο συγκεκριμένων επιστημονικών ερευνών σε πολυάριθμες χώρες.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΟΡΩΝ

Οι "Όροι" δημιουργούνται με βάση τις παρακάτω διαδικασίες :

- συστηματοποίηση γνώσης βασισμένη στις σχέσεις μεταξύ των εννοιών (γενική θεωρία της επιστήμης, εννοιολογική ταξινόμηση για κάθε επιστημονικό κλάδο).
- μεταφορά γνώσεων, δεξιοτήτων και τεχνολογίας (εκπαίδευση, κατάρτιση, ανάγνωση επιστημονικών κειμένων και τεχνικών).
- παραγωγή, επεξεργασία και διάχυση επιστημονικών πληροφοριών και τεχνικών (σύνταξη, στοιχειοθεσία και δημοσίευση επιστημονικών κειμένων).
- μετάφραση επιστημονικών κειμένων και τεχνικών.
- αναλυτική περίληψη και συμπύκνωση εξειδικευμένων πληροφοριών.
- αποθήκευση στη μνήμη Η/Υ και αναζήτηση επιστημονικών πληροφοριών και τεχνικών (γλώσσες καταχώρισης, θησαυροί, συστήματα ταξινόμησης).

Η ανάπτυξη της "Ορολογίας" ως επιστήμης, η θέσπιση αρχών παραγωγής όρων και ο παγκόσμιος συντονισμός των εργασιών στον τομέα αυτό θα συμβάλλουν ως ένα βαθμό στην αποφυγή πιθανής ρήξης της επικοινωνίας στους διάφορους τομείς.

Εκφορά των όρων: Επειδή ένας εξαιρετικά μεγάλος αριθμός νέων εννοιών γεννιούνται σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας υπάρχει ανάγκη να τους εκφράσει κανείς χρησιμοποιώντας τους υφιστάμενους όρους ή δημιουργώντας νέους με συνδυασμό

μορφημάτων (ρίζες και προσφύματα) σε κάθε γλώσσα. Εδώ δημιουργείται μια ανισορροπία που μπορεί να οδηγήσει σε σταδιακή διακοπή της επικοινωνίας ανθρώπου με άνθρωπο, ανθρώπου με μηχανήμα και μηχανήματος με μηχανήμα. Η ανισορροπία αυτή συνίσταται στο γεγονός ότι ο αριθμός των μορφημάτων είναι της τάξης των μερικών χιλιάδων ενώ ο αριθμός των εννοιών είναι της τάξης των μερικών εκατομμυρίων. Για την αντιμετώπιση μιας τέτοιας κατάστασης, είναι απόλυτη ανάγκη να υπάρξει συστηματική προσέγγιση και εφαρμογή αρχών παραγωγής όρων παράλληλα με τη χρήση πληροφορικοποιημένης βιβλιογραφικής καταχώρισης όρων. Η επιστημονική γνώση και οι τεχνολογικές κατακτήσεις είναι διασκορπισμένες ανά τον κόσμο. Η μεταφορά γνώσεων και δεξιοτήτων δεν είναι εφικτή παρά μόνο εάν υπάρχουν τυποποιημένοι “όροι” στις γλώσσες υποδοχής. Για το λόγο αυτό γίνονται προσπάθειες από τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας, την Ιαπωνία, τις Αραβικές χώρες και τη Νότιο Αμερική να παράγουν όρους στους τομείς όπου οι χώρες αυτές σκοπεύουν να επωφεληθούν της τεχνολογικής και επιστημονικής προόδου των υπόλοιπων χωρών.

Οποιαδήποτε δραστηριότητα πληροφόρησης εξαρτάται από την ύπαρξη αξιόπιστων συναφών όρων. Οι όροι αυτοί είναι απαραίτητοι όταν διατυπώνεται η πληροφορία αλλά και όταν συμπυκνώνεται ή όταν θέλουμε να ανακτήσουμε την πληροφορία. Οι μεταφραστές και οι διερμηνείς είναι οι πρώτοι που ανακαλύπτουν την ανεπάρκεια όρων μιας γλώσσας όταν αναδιατυπώνουν την πληροφορία σε μίαν άλλη γλώσσα.

Η δημιουργία εννοιολογικών ταξινομήσεων είναι μια δραστηριότητα που ανήκει στην επιστήμη της ορολογίας. Οι καταχωρίσεις αυτές πρέπει να είναι δυναμικές και να ακολουθούν γρήγορα την εξέλιξη των διαφόρων ειδικοτήτων. Τα υφιστάμενα συστήματα καταχώρισης για την ενημέρωση των βιβλιοθηκών είναι στατικά και δεν ακολουθούν παρά μόνο με πολύ αργό ρυθμό τις νέες εξελίξεις. Ο θησαυρός έχει γίνει απαραίτητο εργαλείο για την ανάκτηση της πληροφορίας. Έχει την ευκαμψία να μπορεί να ενσωματώνει γρηγορότερα τις νέες επιστημονικές τάσεις. Η δομή ενός θησαυρού αποτελείται από μια συστηματική εργασία καταχώρισης όρων και αποσαφήνισης των σχέσεων μεταξύ των εννοιών.

Η χρήση των ορολογιών: α) Διατύπωση (formulation) των ορολογιών. Σε πρώτο πλάνο στην ενεργό χρήση της ορολογίας βρίσκεται η διατύπωση. Οι ειδικοί κάποιου συγκεκριμένου πεδίου συνεισφέρουν προφορικά ή γραπτά εκφράζοντας μια πρωτότυπη και μοναδική ανά επιστημονικό κλάδο ορολογική διατύπωση.

β) Κατάρτιση στη ορολογία. Δεν πρόκειται για τη δημιουργία συστημάτων εννοιών ή όρων, αλλά αποκλειστικά για τη χρήση τους και την εφαρμογή ορολογικών αρχών και ορογραφικών μεθόδων.

γ) Συντονισμός της ορολογικής εργασίας = Πληροφόρηση και τεκμηρίωση. Δεδομένου του αυξανόμενου αριθμού των εξειδικευμένων λεξιλογίων και των ορολογικών έργων, είναι

απαραίτητο, για λόγους οικονομίας και εναρμόνισης, να γνωστοποιηθούν σε όλους τους ενδιαφερόμενους -χρήστες ή συγγραφείς λεξιλογίων- τα υφιστάμενα ορολογικά σχέδια και εκδόσεις. Αυτό γίνεται με την τεκμηρίωση και την πληροφόρηση. Η τεκμηρίωση είναι η καταγραφή των δεδομένων, για παράδειγμα με τη μορφή δευτερευόντων δεδομένων (βιβλιογραφίες, κλπ.) ενώ η πληροφόρηση αφορά στη μεταβίβαση των δεδομένων στους ενδιαφερόμενους. Οι απαραίτητες προϋποθέσεις κάθε εργασίας ορολογικής τεκμηρίωσης και πληροφόρησης είναι οι ακόλουθες :

- Γνώση των συστημάτων των εννοιών των αντίστοιχων επιστημονικών κλάδων,
- Κατάρτιση στις ορολογικές αρχές και ορογραφικές μεθόδους,
- Κατάρτιση στην τεκμηρίωση και πληροφόρηση.

δ) Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές : Η συστημική εργασία της απομνημόνευσης ορογραφικών δεδομένων από τους Η/Υ αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον ιδιαίτερα για την τεκμηρίωση λεξιλογίων. Χρησιμοποιούνται σαν εργαλείο για τη μετάφραση. Απομνημονεύουν ισοδύναμους όρους διαφορετικών γλωσσών οι οποίοι μπορούν αυτόματα να αναζητηθούν. Η απομνημόνευση μπορεί να θεωρηθεί ως πράξη τεκμηρίωσης και η αναζήτηση ως πράξη πληροφόρησης.

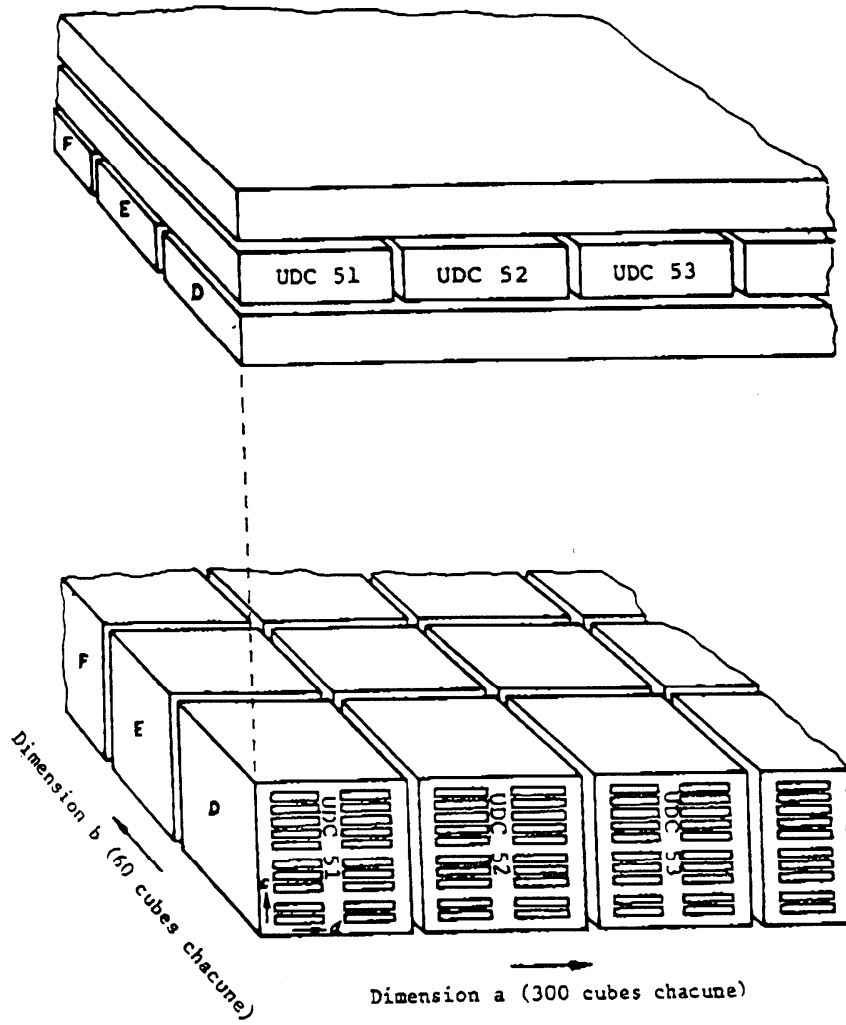
ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ ΤΥΠΟΥ ΦΑΣΕΤΤΑΣ (MONTELO WUSTER).

Παρουσιάζουμε εδώ τα χαρακτηριστικά των τεσσάρων διαστάσεων του μοντέλου Wuster για τη διαδικασία ορολογικής εργασίας σύμφωνα με το οποίο επεξεργασθήκαμε τα παραδείγματα που θα αναλύσουμε στο τέλος της εισήγησής μας.

Έχουμε λοιπόν τις ακόλουθες 4 διαστάσεις κατά Wuster :

- Τη διάσταση (α) αποτελούν τα γνωστικά πεδία (τομείς) και απεικονίζεται με μια διάταξη 300 κύβων που είναι τοποθετημένοι ο ένας πάνω στον άλλο.
- Τη διάσταση (β) αποτελούν οι γλώσσες και απεικονίζεται με μια διάταξη 60 κύβων που είναι τοποθετημένοι ο ένας πίσω από τον άλλο. Οι κύβοι και των δύο αυτών διαστάσεων στο σύνολό τους καλύπτουν πλήρως μια παραλληλόγραμμη επιφάνεια.
- Τη διάσταση (γ) που αφορά στην προσέγγιση και απεικονίζεται με 10 συρτάρια τοποθετημένα το ένα πάνω στο άλλο.
- Τη διάσταση (δ) που αντιμετωπίζει το ζήτημα των αφηρημένων εννοιών και απεικονίζεται με 2 συρτάρια τοποθετημένα το ένα δίπλα στο άλλο. Σύμφωνα με τους κανόνες της αναλυτικής γεωμετρίας η διάσταση (γ) θα έπρεπε να είναι τοποθετημένη οριζόντια και η διάσταση (δ) κάθετα. Η γραφική παράσταση των δύο αυτών διαστάσεων αντιστράφηκε κατά τρόπο ώστε να πιάνει λιγότερο χώρο.

Η συνολική αυτή ταξινόμηση κατά Wuster αναπαρίστανται από τη σχηματική παράσταση που ακολουθεί.

1. Η διάσταση (α) αποτελείται λοιπόν από το φάσμα όλων των γνωστικών πεδίων (τομέων). Καταρχήν πρέπει να καθορίσουμε πόσο μπορεί να διαιρεθεί αυτό το σύνολο. Τι πρέπει να καταλαβαίνει ένας επιστήμονας του όρου με τον τίτλο “γνωστικό πεδίο”. Ένα πεδίο δεν μπορεί να είναι τόσο γενικό όπως “τεχνολογία” ή “θετικές και φυσικές επιστήμες”. Οι ειδικοί δεν κατόρθωσαν να συμφωνήσουν για τον αριθμό των υφιστάμενων πεδίων. Ας υποθέσουμε ότι είναι της τάξεως των 300, όπως στο σχήμα που έχουμε. Σύμφωνα όμως με μελέτες που έκανε ο I. Dahlberg υπάρχουν περίπου 5.600 έννοιες σε χρήση που αντιπροσωπεύουν επιστημονικά γνωστικά πεδία.
2. Η διάσταση (β) αποτελείται από τις γλώσσες. Ο Ferdinand de Saussure, ήδη γύρω στο 1910 επεσήμανε ότι τα συστήματα των εννοιών οι οποίες απεικονίζονται σε δύο γλώσσες, δεν είναι σε καμία περίπτωση όμοια. Ανέπτυξε τη θεωρία της “Κοινής Γλώσσας”. Η θεωρία αυτή ισχύει και στην “Ορολογία”. Βέβαια, οι ορολόγοι έχουν ένα μεγάλο πλεονέκτημα σε σχέση με τους χρήστες της κοινής γλώσσας, δεν έχουν να ασχοληθούν με 2000 διαφορετικές γλώσσες αλλά μόνο με 60 γλώσσες, γιατί οι ορολογίες δεν υφίστανται προς το παρόν, παρά μόνο σε 60 γλώσσες. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχουν μόνο 60 κύβοι στη σειρά μέσα στην όλη δομή των κύβων. Πού βασίζεται ο αριθμός 60; Στη βιβλιογραφία των πολύγλωσσων επιστημονικών και τεχνικών λεξικών του J.E.Holmstrom, που έχει εκδοθεί από την ΟΥΝΕΣΚΟ, αναφέρονται μόνο 59 γλώσσες. Ο συνδυασμός των δύο διαστάσεων δίνει $300 \times 60 = 18.000$ πιθανές μονογλωσσικές ορολογίες των πεδίων. Ο αριθμός των λεξιλογίων ανά πεδίο μπορεί να περιορισθεί στις 18.000 εάν τα λεξιλόγια αυτά είναι μονογλωσσικά και εάν ταξινομηθεί το περιεχόμενό τους με συστηματική σειρά (δηλαδή σύμφωνα με τις σχέσεις μεταξύ των εννοιών. Σε αυτή την περίπτωση θα πρέπει να ακολουθηθούν ορισμένες ορογραφικές αρχές έτσι ώστε να είναι συγκρίσιμη η συστηματική σειρά ταξινόμησης των εννοιών στις διάφορες γλώσσες.
Οι διαστάσεις (α) και (β) της ορολογικής εργασίας καθορίζονται από το **είδος** του πεδίου των εννοιών υπό επεξεργασία και υφίστανται ανεξάρτητα της ορολογικής εργασίας. Αποτελούν για να το πούμε απλά την πρώτη ύλη της ορολογικής εργασίας.
Οι διαστάσεις (γ) και (δ) καθορίζουν τη **μέθοδο της ορολογικής εργασίας** και αναλύονται ως ακολούθως :
3. Η διάσταση (γ) αφορά στην προσέγγιση της γλώσσας και διαρθρώνεται γύρω από τρία επίπεδα. **Στο πρώτο επίπεδο (1)** γίνεται ο συντονισμός της ορολογικής εργασίας των ανθρώπων που χειρίζονται ορολογικά δεδομένα. Πρόκειται για την ανεξάρτητη άποψη των ορολόγων τεκμηρίωσης. **Στο δεύτερο επίπεδο (2)** έχουμε τους χρήστες των όρων, για παράδειγμα τους συντάκτες ή τους μεταφραστές. **Στο τρίτο επίπεδο (3)** έχουμε

τους μοναδικούς πραγματικούς ορολόγους οι οποίοι ερευνούν τα συστήματα των εννοιών και των όρων και τα κατασκευάζουν και των οποίων η εργασία αναφέρεται ως “συστημική”. Η ιεράρχηση των επιπέδων μπορεί εξίσου να αντιστραφεί : πρέπει καταρχήν να υπάρχουν κάποιοι όροι, καταχωρημένοι δηλαδή με κάποια μορφή, πριν αποφασισθεί η χρήση τους. Η οντολογική σειρά (αλληλουχία) είναι αντίστροφη με τη σειρά (αλληλουχία) προσέγγισης. Αναλυτικότερα : **Στο επίπεδο (3)**, τη συστημική εργασία της ορολογίας διακρίνουμε τρεις φάσεις. **Τη Φάση 1** που αφορά στην έρευνα του ορολογικού συστήματος. Η έρευνα έχει σαν αντικείμενο την περιγραφή της χρήσης της ορολογίας που υφίσταται ως εκείνη τη χρονική στιγμή και την υπόδειξη δυνατοτήτων βελτίωσής της. **Τη Φάση 2** που αφορά στην δημιουργία του συστήματος. Η συνειδητή ή ασυνείδητη δόμηση ενός συστήματος είναι δυνατή για ένα συγκεκριμένο αριθμό ατόμων - τουλάχιστον για δική τους χρήση. Ακόμη και οι τροποποιήσεις ενός συστήματος όρων αντιπροσωπεύουν ένα είδος δόμησης. Στην Φάση 2 λοιπόν έχουμε τη διαδικασία τυποποίησης που στηρίζεται σε μια συμφωνία, έναν προαιρετικό κανόνα (νόρμα). Στη συνέχεια αποκτά το χαρακτήρα της οδηγίας, του επίσημου (υποχρεωτικού) δηλαδή κανόνα. Όταν δημοσιεύεται συμβαίνει μερικές φορές να βρίσκεται σε αντίθεση για πολλά χρόνια με μια περιγραφική νόρμα και μπορεί είτε να επικρατήσει και να αντικαταστήσει την παλιά περιγραφική νόρμα ή να οδηγηθούμε σε μια γλωσσολογική τομή. Οι καινούριοι λοιπόν όροι διεισδύουν αρχικά στις επιστημονικές γλώσσες και αρκετά αργότερα χρησιμοποιούνται στα εργαστήρια και από το ευρύ κοινό. **Τη Φάση 3** που αφορά στην παρουσίαση του συστήματος. Η εργασία της εφαρμοσμένης ορολογίας καταλήγει σε λεξιλόγια, η εργασία της θεμελιώδους ορολογίας καταλήγει στην παραγωγή κανόνων (νόρμες) και οδηγιών εφαρμόσιμων στη χρήση των εννοιών και των όρων. Είναι απαραίτητο να θεσπισθούν θεμελιώδεις αρχές για τη σύνταξη λεξιλογίων (γλωσσαρίων) ανά πεδίο έτσι ώστε οι όροι να αντανakλούν όσο καθαρότερα γίνεται το σύστημα των εννοιών. Πρέπει κατά συνέπεια να είναι συστηματικά και όχι αλφαβητικά με βασικό άξονα της δημιουργίας τους έναν συγκεκριμένο αριθμό λεξικογραφικών συμβόλων. Τα συστήματα των εννοιών διαρθρώνονται με βάση την κοινή γλώσσα και τις ορολογίες. Ενώ τα συστήματα των εννοιών της κοινής γλώσσας είναι τις περισσότερες φορές αυθαίρετα, ή αλλιώς προγνωστικά, τα ορολογικά σύνολα των συνδεδεμένων εννοιών είναι προαποφασισμένα και πρέπει να αντανakλούν τις τελευταίες εξελίξεις της επιστήμης. Πολύ κοντά μεταξύ των επιστημονικών καταχωρίσεων των εννοιών και των συστημάτων των εννοιών της κοινής γλώσσας, υπάρχει μια τρίτη κατηγορία, αυτή της ταξινόμησης ανά πεδίο που χρησιμοποιούν οι επιστήμονες της τεκμηρίωσης. Τα συστηματικά τους λεξιλόγια (γλωσσάρια)

αποκαλούνται “θησαυροί”. Είναι σημαντικό και επείγον να συνδυάσουν οι ορολόγοι και οι επιστήμονες της τεκμηρίωσης τις προσπάθειές τους για την παραγωγή κοινών μεθόδων ταξινόμησης και για την εξέλιξη αυτής της κοινής βάσης ταξινόμησης, δηλαδή της θεωρίας της ταξινόμησης. **Στο επίπεδο 2**, τη χρήση της ορολογίας περιλαμβάνονται δύο δραστηριότητες η ορολογική διατύπωση που αποτελεί ήδη στοιχείο της κατάρτισης ενός ειδικού και είναι απλά μια μοναδική διατύπωση ανά επιστημονικό κλάδο και η κατάρτιση στην ορολογία που αναφέρεται στη χρήση συστημάτων εννοιών και όρων και την εφαρμογή ορολογικών αρχών και ορογραφικών μεθόδων. **Στο επίπεδο 1**, το συντονισμό της ορολογικής εργασίας γίνεται προσπάθεια να γνωστοποιηθούν σε όλους τους ενδιαφερόμενους-χρήστες ή συγγραφείς λεξιλογίων τα υφιστάμενα σχέδια και ορολογικές εκδόσεις. Αυτό το έργο μπορεί να διχοτομηθεί σε τεκμηρίωση και πληροφόρηση. Η τεκμηρίωση είναι η καταγραφή των δεδομένων, για παράδειγμα με τη μορφή δευτερευόντων δεδομένων (βιβλιογραφίες, κλπ.) ενώ η πληροφόρηση είναι η μεταβίβαση των δεδομένων στους ενδιαφερόμενους.

4. Η διάσταση (δ) αφορά στο βαθμό αφαιρετικής ικανότητας της ορολογικής εργασίας. Διακρίνουμε δύο επίπεδα αφηρημένων εννοιών που κατηγοριοποιούν την ορολογική εργασία στα δύο. Στο πρώτο επίπεδο λαμβάνονται υπόψη μόνο οι μεμονωμένες περιπτώσεις. Πρόκειται για μελέτες “κατά περίπτωση”. Στο δεύτερο επίπεδο έχουμε θεμελιώδεις μελέτες. Υπάρχει μια συνεκτική σχέση μεταξύ αυτών των δύο επιπέδων. Προτού καθορίσουμε τις ορολογικές αρχές πρέπει να μελετήσουμε διάφορες περιπτώσεις(επαγωγική μέθοδος). Από τη στιγμή όμως που θα καθορισθούν οι αρχές υπάρχει προδιαγεγραμμένος ένας συγκεκριμένος τρόπος αντιμετώπισης κάθε περίπτωσης (συμπερασματική μέθοδος).

Συγκεκριμένες δραστηριότητες και τύποι της ορολογικής εργασίας.

I. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Σε γενικές γραμμές η ορολογική εργασία περιλαμβάνει τις παρακάτω δραστηριότητες : συλλογή και καταγραφή των όρων που προσδιορίζουν τις έννοιες ειδικού πεδίου,

- (1) έρευνα, δημιουργία ή τυποποίηση συστήματος εννοιών για ένα πεδίο,
- (2) έρευνα ή τυποποίηση μιας σχέσης έννοιας-όρου. Καθορισμός του τρόπου με τον οποίο ένας όρος συνδέεται με μιά έννοια και τανάπαλιν,
- (3) περιγραφή των εννοιών με επεξηγήσεις ή με ορισμούς ή με τυποποίηση των ορισμών,

- (4) κατανόηση των ορογραφικών δεδομένων (ορολογικά και συναφή δεδομένα). **Τα ορολογικά δεδομένα** είναι όροι, ορισμοί, επεξηγήσεις, γλωσσικά περιβάλλοντα, σχέσεις μεταξύ των εννοιών, ισοδύναμα σε άλλες γλώσσες, κλπ. **Τα συναφή δεδομένα** είναι οι πηγές των δεδομένων, τα δεδομένα καταχώρισης, κλπ.,
- (5) στην πολυγλωσσική ορολογική εργασία γίνεται σύγκριση μεταξύ των εννοιών των διαφορετικών γλωσσών, καθορισμός του βαθμού ισοδυναμίας των εννοιών και αναζήτηση των ισοδύναμων όρων.

Τα σημεία (2) έως (4) και (6) αφορούν στην κατεξοχήν ορολογική εργασία ενώ τα σημεία (1) και (5) αφορούν στην ορογραφία.

II ΤΥΠΟΙ

α) Η διεπιστημονική και διαγλωσσολογική ορολογική εργασία : Υπάρχουν ορισμένοι κλάδοι της ορολογικής εργασίας οι οποίοι, εκ φύσεως, υπερβαίνουν συνολικά ή εν μέρει τα συστήματα των εννοιών σε όλη τους την έκταση. Είναι αυτό που ονομάζουμε διεπιστημονική και διαγλωσσολογική ή εξωγλωσσολογική ορολογική εργασία. Ειδικότερα, υπάρχει η ορολογική εργασία με άξονα την ενοποίηση των εννοιών και των όρων και υπάρχει η ορολογική εργασία με άξονα την εκπόνηση ορολογικών αρχών και ορογραφικών μεθόδων. Για τις δύο αυτές κατηγορίες πρέπει να προηγείται μια συγκριτική ορολογική εργασία.

β) Περιγραφική ορολογική εργασία είναι η καταχώριση (εγγραφή) των ορολογικών χρήσεων (ειωθότων). Για να συνδέσουμε όρους με έννοιες, εφαρμόζουμε γλωσσολογικούς κανόνες. Διακρίνουμε δύο : ο ένας αντιστοιχεί στο αποτέλεσμα χρήσης της ορολογίας και ο άλλος σε μια ορολογία που έχει δημιουργηθεί αποκλειστικά από μια ειδική ομάδα εμπειρογνομόνων που έχει συσταθεί από κάποιο οργανισμό τυποποίησης. Η περιγραφική ορολογία είναι η κατανόηση των ορολογικών δεδομένων που συνδέονται με μεμονωμένες έννοιες σε μία ή, συγχρόνως σε πολλές γλώσσες, ενώ οι απαραίτητες πηγές επισημαίνονται στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό. Τα ορολογικά δεδομένα των διαφόρων εννοιών αναφέρονται σε μια υποκατηγορία ταξινόμησης ανά πεδίο. Αυτού του είδους η ορολογική εργασία που κάνουν οι περισσότεροι σύγχρονοι οργανισμοί ορολογίας και οι ορολογικές τράπεζες δεδομένων αποτελεί την “ορογραφική τεκμηρίωση” με τη στενή έννοια της έκφρασης. Το αποτέλεσμα αυτής της εργασίας είναι τα λεξικά. Εάν είναι πληροφορικοποιημένα αποτελούν ορολογικές βάσεις δεδομένων εν είδη λεξικού. Σε ορισμένες τελειοποιημένες μεθόδους περιγραφικής ορολογίας δημιουργείται ένα σύστημα εννοιών με γνώμονα διακριτά είδη

χαρακτηριστικών. Οι όροι ταξινομούνται σύμφωνα με κάποια συστηματική σειρά ή τουλάχιστον σε μεγάλες ομάδες εννοιών που αντιστοιχούν σε κάποιο σύστημα εννοιών. Το αποτέλεσμα είναι τα λεξιλόγια όρων. Εφόσον αυτά είναι πληροφορικοποιημένα, αποτελούν τράπεζες ορολογικών δεδομένων εν είδη λεξιλογίου. Πάντως, η συνήθης χρήση των όρων καταχωρίζεται χωρίς κανένα συντονισμό και χωρίς να χρησιμοποιηθούν ορολογικές πηγές. Έτσι, συμβαίνει να δημοσιευθούν πολλές φορές δύο ή /και περισσότερα λεξιλόγια για το ίδιο θέμα και τα ίδια ζεύγη γλωσσών, ενώ δεν υπάρχουν λεξιλόγια για άλλα θέματα και ζεύγη γλωσσών.

Γ) Η κανονιστική ορολογική εργασία αφορά στην τυποποίηση . Μια μονοσήμαντη επικοινωνία με τη στενή έννοια του όρου θα σήμαινε ότι για μια έννοια - σαν στοιχείο σκέψης - υπάρχει ένας και μόνο όρος και αντίστροφα. Για το λόγο αυτό δεν θα έπρεπε να υπάρχει ούτε ο ίδιος όρος για περισσότερες έννοιες (ομώνυμες ή πολύσημες) ούτε περισσότεροι όροι για μια μόνο έννοια (συνώνυμα). Βέβαια μπορεί στην πράξη ο κανόνας σύμφωνα με τον οποίο ο ίδιος όρος δεν μπορεί να αντιπροσωπεύει περισσότερες έννοιες να μην επαρκεί γιατί ο αριθμός των υφιστάμενων εννοιών ενός συγκεκριμένου πεδίου είναι περίπου χίλιες φορές μεγαλύτερος του αριθμού των ριζών των λέξεων στις διάφορες γλώσσες. Ο κανόνας σύμφωνα με τον οποίο μια έννοια δεν πρέπει να αντιπροσωπεύεται από πολλούς διαφορετικούς όρους δεν μπορεί να εκπληρωθεί από την τυποποίηση. Η τυποποίηση της ορολογίας έχει στόχο την ενοποίηση των εννοιών και των συστημάτων των εννοιών προκειμένου να προσδιορίσει τις έννοιες, να αμβλύνει το φαινόμενο των ομωνύμων, να εξαλείψει το φαινόμενο των συνωνύμων και να δημιουργήσει, εφόσον είναι απαραίτητο, νέους όρους οι οποίοι θα πληρούν τις ορολογικές αρχές. Οι ορολογικοί κανόνες διαχέονται από κάποιους οργανισμούς τυποποίησης οι οποίοι συστήνουν τη χρήση τους.

Εξαρχής έγινε αντιληπτό ότι η τυποποίηση “ορολογίας” έπρεπε να προηγείται της τυποποίησης αντικειμένων. Στην κοινή γλώσσα, η κατάλληλη χρήση της γλώσσας είναι η νόρμα (κανόνας). Γι’αυτό μέχρι πολύ πρόσφατα η γλωσσολογία ασχολείτο αποκλειστικά με την ελεύθερη και μη κατευθυνόμενη εξέλιξη της κοινής γλώσσας. Μπορούσε να αγνοεί την τυποποίηση γιατί το λεξιλόγιο της κοινής γλώσσας δεν ήταν πλήρες (περίπου 600.000 λέξεις στα Αγγλικά) σε σύγκριση με το λεξιλόγιο της τεχνικής γλώσσας. Βέβαια, στις γλώσσες των ειδικοτήτων, λόγω της ραγδαίας προόδου της επιστήμης και της τεχνολογίας που οδηγούσε στη δημιουργία πολυάριθμων εννοιών και όρων, μια ελεύθερη ανάπτυξη της ορολογίας θα οδηγούσε σε ανεπίτρεπτη αταξία. Για το λόγο αυτό το 19ο αιώνα, οι ορολόγοι άρχισαν να δημιουργούν επιτροπές ορολογίας με στόχο την ενοποίηση και τυποποίηση των εννοιών και

των όρων. Στον τομέα των επιστημών, η τυποποίηση της ορολογίας είχε ξεκινήσει ήδη από τον 19ο αιώνα, στην τεχνολογία, ξεκίνησε στις αρχές του 20ου αιώνα.

Προκειμένου να εναρμονισθεί η ορολογική εργασία ήταν απαραίτητες κάποιες ενιαίες οδηγίες.

Έτσι, υπάρχουν **δύο είδη τυποποίησης της ορολογίας** : (α) η τυποποίηση των ορολογικών αρχών και των ορογραφικών μεθόδων και (β) η τυποποίηση των λεξιλογίων (ορολογικοί κανόνες και νόρμες). Στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, ένας ολοένα αυξανόμενος αριθμός ιδρυμάτων και οργανισμών συμμετείχαν στη δημιουργία και κατάρτιση ορολογίων καθώς και στη συλλογή, καταχώριση, επεξεργασία, αποθήκευση, διάχυση και ανταλλαγή ορολογικών δεδομένων σε εθνική και παγκόσμια κλίμακα. Προβλέπεται ότι στα επόμενα χρόνια ο αριθμός αυτός θα αυξηθεί σημαντικά. Ήδη από το 1931 ο Καθηγητής Wuster απέδειξε ότι είναι επείγον να δημιουργηθούν εθνικοί και διεθνείς κανόνες (νόρμες) και με το μοντέλο του ταξινόμησης τύπου φασέτας πρότεινε έναν έγκριτο, συστημικό τρόπο τυποποίησης. Αυτή την ταξινομική προσέγγιση ακολουθούμε κι εμείς στα παραδείγματα που έχουν σαν βάση τους το κείμενο της σημερινής μας ανακοίνωσης έτσι ώστε να προκύψει ένα βασικό μεταγλωσσικό γλωσσάρι της Επιστήμης του Όρου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ανατύπωση από το Εγχειρίδιο της Ορολογίας του Felber. Unesco/Infoterm.

1. Ε.Π. Παπανούτσου, Λογική, εκδ. Δωδώνη
2. Ε.Κ. Λάζου, Αθήνα 1974
3. Μ. Καζάζη, Αρχές Ταξινόμησης
4. “Συστημική θεωρία”, Ελληνική Ομάδα Συστημάτων, Σάκκουλας, 1986.
5. Practical Course in Terminology by Juan C. Sager. J.Benjamins Pub. Co
6. Amsterdam-Philadelphia 1990.
7. Μ. Καρδούλη. Πρακτικά Συνεδρίου ΕΛΕΤΟ, 1999.